

Kemalizm

Kemalizm, ulusal sınırları aşıp evrensel boyuta ulaşan Türk yönetim modelidir.

Kemalist sistem, Milli Mücadelenin başından itibaren günün koşulları bağlamında öncelik kazanan düşüncelerin sırasıyla uygulamaya konulması sonucunda elde edilen başarı ölçütü esas alınarak oluşturulmuştur ve bir ilkeler bütünü haline getirilmiştir.

Siyasal veya toplumsal bir öğretiyi oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral estetik düşünceler bütünü olarak tanımlanan ideoloji kavramı bağlamında değerlendirildiğinde, Kemalizm pragmatik bir ideolojidir. Atatürk'ün, milletin ruhundan mülhem prensiplerimiz söylemiyle kaynağını gösterdiği diriliş ve yenilenme olgularına da karşılık gelen Kemalizm, akıl ile bilimi temel alır ve bilim toplumu oluşturmak ülküsüyle hareket eder.

Böylece geri bırakılmış Türk toplumunu, gelişmiş toplumların seviyesine çıkartmayı ve bu düzeydeki toplumların da en üst temsilcisi yapmayı amaçlar. Kemalizm, taklide dayanmaz tetkike dayanır. Milletın öz değerlerine ulaşmayı hedefler; yani yukarıda da belirtildiği üzere ilhamını halktan almaktadır. Özleri aynı kalmakla birlikte, yenilenebilen, yenilenmeye açık olan ideolojiler ölmezler. Bu olguya karşılık gelen Kemalizm, gelişmeye açık kalıplaşmaya kapalıdır.

Kemalizm'in altı temel ilkesi, bütün olarak ilk defa 1931 yılında Cumhuriyet Halk Partisinin Programında yer almıştır. 1935 yılındaki Dördüncü Büyük Kurultayda kabul edilen programın girişinde ise *"Cumhuriyet Halk Partisinin programına temel olan ana fikirler, Türk devriminin başlangıcından bugüne kadar yapılmış olan işlerle, yalın olarak, ortaya konulmuştur... Yalnız birkaç yıl için değil, geleceği de kapsayan tasarılarımızın ana hatları burada, toplu olarak yazılmıştır. Partinin güttüğü bütün bu esaslar, Kamâlizm prensipleridir."* açıklamasına yer verilerek, bu ilkeler, Atatürk tarafından "Kemalizm Prensipleri" olarak tanımlanmıştır.

Söz konusu ilkeler, 1924 Anayasasının 2. Maddesine, 10 Aralık 1937 tarih ve 3115 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle *"Türkiye Devleti, Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve İnkılâpçıdır."* cümlesi eklenerek Atatürk'ün, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olarak, başından itibaren, tasarladığı şekilde Kemalizm, devlet sistemi haline getirilmiştir. Vurgulamaya değer bir durumdur ki bu ilkelere, 1946 Demokrat Parti Programında da yer verilmiştir. Programda, Cumhuriyetçilik İlkesi: *"Madde 2- Partimiz, demokrasi esaslarına en uygun devlet şeklinin Cumhuriyet olduğuna kanidir."* şeklinde yer alırken; 13. 14. 15. 16. ve 17. maddelerinde sırasıyla Milliyetçilik, Laiklik, İnkılâpçılık, Halkçılık ve Devletçilik ilkelerine yer verilmiştir.

Diğer taraftan Türkiye'de gerçekleşen askeri darbelerin gerekçelerinde, Atatürk Devrimlerinin korunması amacına da yer verilmiştir. Ama askerin siyasete karışması, Kemalizm'in, tamamen reddettiği bir olgudur. Kemalist yönetim, askeri kurumları ve din kurumlarını, siyasete müdahil olmasını engelleyecek şekilde yapılandırmıştır.

"Kemalist" kavramı, Türkiye'de ve dünyada, Milli Mücadele yıllarından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Kemalizm kavramının yabancı ülkelerde kullanımına yine Kurtuluş Savaşı günlerinden itibaren rastlanmaktadır. Türkiye'de ise 1929'dan itibaren yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Buna Ahmet Cevat (Emre), "Muhit" dergisinde "Kemalizm" kavramını kullanarak öncülük etmiştir. 1930'larda Kadro dergisi kavrama içerik sağlamaya çalışmış; ancak Kemalizm ile tarihi maddeciliği karıştırmıştır.

1945'lere kadar Türkiye'de ve uluslararası literatürde, kullanılan kavram "Kemalizm"dir. Suphi Karaman, Meclis'te yaptığı konuşmada, "... Kemalizm sözcüğüne karşı bir allerji duymak çok yanlış bir hareket olacaktır. Yakın bir zamanda sorumlu bir kişinin bir yayına, ... 'Bu Kemalizm kelimesini çıkarın, Atatürkçülük kelimesini koyun' gibi bir müdahalesini çok yanlış mütalâa etmişimdir. Hatıralarımda bu hususu acı olarak eleştireceğim muhakkaktır." diyordu. Kemalizm antiemperyalist bir düşünceyi temsil eder. Bir modernleşme ideolojisi olarak da tanımlanan Kemalizm, geri kalmış ülkelerin çağı yakalayabilmesi amacını gerçekleştirmede uygulanabilecek yöntemler arasında yer alan özgün bir sistemdir ve gelişmenin sürekliliğini savunur. Geri kalmışlıktan kurtulma politikalarını içerdiği için emperyalizmin düşman olarak algıladığı bir sistemdir ve Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı sonundan itibaren emperyalist politikaların hedefi haline gelmiştir. Bu nedenle de amaçlanan gelişmişlik düzeyine ulaşamamıştır.

Kemalizm, geçmişi olduğu gibi koruma ülküsünü barındırmadığı gibi, donmaya, kalıplaşmaya da karşıdır. Akıl ve bilimin ön gördüğü değişimlere ise açıktır. Doğal olarak bu değişim, ileriye doğru olacaktır... Tarih geriye doğru değişimleri de kaydetmiştir ve bu yöndeki değişimler günümüzde de yaşanmaya devam ettiği üzere istisna değildir. Kemalizm'in öngördüğü değişimin yönü ise sürekli ileriye gösterir. Yani gelişmenin sürekliliğinin sağlanması koşullarının oluşturulması gerekir. Dünya, sürekli gelişme olgusunu, çok daha sonra hedef olarak belirleyecektir.

Kemalizm'in temel ilkelerinin şekillendirdiği Türk Devrimi, sürekli ilerleme stratejisinin uygulama evrelerini gözlemleyebileceğimiz tarihi bir sürece karşılık gelir. Bunu somutlaştırmak için 1919 Türkiye'si ile 1938 Türkiye'sini karşılaştırmak yeterli olacaktır. Bu dönemde tam bağımsız çağdaş bir devlet kurma ve çağın gerekleriyle donatılmış bir ulus inşa etme sürecinde, bilimsel eğitim ön plana çıkmıştır. Atatürk'ün, "... Benim naçiz vücudum, bir gün elbet toprak olacaktır; fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet yaşayacaktır. Ve Türk milleti emniyet ve saadetinin kefil olan prensiplerle, medeniyet yolunda, tereddütsüz yürümeye devam edecektir." şeklinde belirttiği üzere devleti ve milleti ilelebet taşıyacak güçte olduğuna inanılan temel prensipler oluşturulmuştur.

Atatürk'ün yöntembiliminde denenmiş, sınanmış olup da başarısız olan bir uygulamanın ikinci defa denenmesi söz konusu olmamıştır. Bunun içindir ki devrimde ve devlet idaresinde başarısız olan düşünce ve uygulamalara saplanıp kalınmamıştır. Kendisinin "Başkomutan Vekili" olması yönündeki tekliflere karşı çıkmasının nedenlerinden birisi de bunun, daha önce denenmiş ve başarısız olmuş bir uygulama olmasıdır.

Mustafa Kemal, gençlik yıllarından itibaren iyi yönetimin öncelikli koşulları arasında düşüncelerin serbestçe tartışılmasının olduğuna inanıyor; devletin kurtuluşunu da bu koşulları sağlayacak Cumhuriyet yönetiminde görüyordu. 20. yüzyılın başlarından itibaren bu görüşlerine ilişkin bilgiler kaynaklarda yer almaktadır. Cumhuriyet gücünü milletten alacaktı. Bu nedenle, kurtuluş için belirleyici olanın halkın desteğini almak olduğu düşüncesi, temel koşul olarak uygulamaya konuldu. Erzurum ve Sivas Kongreleri ve arkasından da Meclis yönetiminin oluşturulmasıyla halk yönetime dâhil edildi. Gücünü halktan alan Türkiye Devletinin kuruluşunun, 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı ile gerçekleştiğini söylemek tarihi verilerle çatışmaz. Yeni devletin temel nitelikleri, geçici anayasa olarak tanımlanan, Meclis'in 24 Nisan 1920'de aldığı kararlarla belirlenmiş; bu ilkeler, 1921 ve 1924'te de korunarak geliştirilmiştir.

1961 Anayasasına kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin tek ve gerçek temsilcisi olarak Milli Egemenlik yetkisini, kullanan tek organ olmaya devam etti. Kemalist yönetimin egemen olduğu sürece karşılık gelen Atatürk Dönemi'nde, demokrasinin bütün koşulları uygulamaya konulamadı. Ancak demokrasinin temelleri atıldı ve demokratikleşmede evrim süreci başladı. Bu süreç bugün hala devam etmektedir.

Kemalizm'in kurucusu Atatürk, meşruiyetini millettten aldığını 24 Nisan konuşmasında: *"Binlerce tecavüz ve haksızlıklar altında inliyen ve İzmir vakaifeciası karşısında kan ağlayan millet, Hükümeti merkeziye ve İtilâf Devletleri mümessillerinden ağlayarak istimdat (yardım isteme) ve istidayı hak ederken... aldığım telgraf namelerde hakkımda itimat (güven) beyan olunarak benden de bu hususta hizmet ve fedakârlık talep ediliyordu. Hayat ve şahsiyetim kendi malı olan necip ve mazlum, milletimizin bu haklı talebi üzerine artık benim için en mukaddes vazife, irade-i milliyeye mutavaatı (boyun eğme) her şeyin fevkinde görmektir."* diyerek Türk milletinin isteğine itaat ettiğini belirtmektedir. Aslında bu demokratik bir söylemdir. Demokratik rejimlerde, Millet, yöneticilere değil; yöneticiler, millete tabiidir. Söz konusu konuşma, demokrasilerin bu niteliğine de karşılık gelmektedir. Milletvekillerinin kendisini takdir eden söylevleri karşısında, *"...Benim için dünyada en büyük mükâfat milletin en ufak takdir ve iltifatıdır. Meclisi Âlinizi teşkil eden âzayı kiram bütün milletin mümessili olmak itibariyle teveccühâtını umum milletin teveccühâtı gibi telakki ederim..."* diyerek, burada da dayandığı kaynağın Türk milleti olduğuna işaret edilmektedir.

Meclis'te 1921 Anayasası tartışmalarında Kemalistler, o güne kadar halkın çektiği sıkıntıların nedeninin, halkın yönetime dâhil edilmemesi olduğunu savunmuşlardır. Milli Egemenlik kapsamında saptanan 24 Nisan Kararlarındaki temel değerler, 1921 Anayasasında korunarak geliştirilmiştir. 1924 Anayasasında da 1921 Anayasasının temel değerleri, korunmuş ve geliştirilmiştir. Bu konuda Mümtaz Soysal, *"...işleyen bir sistemi kurumlarıyla uygulanışı arasındaki diyalektik bağlantıyı canlı tutarak geliştirmektir. Mustafa Kemal, bir ulusun yaşamında çözülmesi gerekli sorunlara anayasa ile oynayarak çözüm getirmek yerine, anayasa sistemini genel çizgileriyle aynı bırakmak ve çözümünü bu çerçevenin sürekliliği içinde aramaktan yanadır."* demektedir.

Atatürk, ülkenin bugüne kadar geçirdiği buhranların ve felaketlerin nedenini: Avrupa'yı taklit etmek, devlet işlerinde kişi yönetimini egemen kılmak, hatta Kanun-u Esasiyi kişisel ihtiraslara oyuncak etmek gibi basiretsizliklerin yol açtığı kötü durumlara bağlıyordu. Bunun böyle olduğuna ilişkin kamuoyu algısının da mevcut olduğuna dikkat çekiyordu ve *"Millet... bizi buraya beş kişinin eline milleti terk edelim diye göndermemiştir..."* diyordu. Ona göre yeni rejimde düzenlenecek kuralların bu olumsuzluklara yol açmaması gerekiyordu. Bu konuda son kararı verecek kurum ise Millet adına egemenliği kullanan Meclis olacaktı. İşte bu atmosfer içinde, *"Meclis'te yoğunlaşan milli iradenin, doğrudan doğruya vatanın mukadderatına el koymuş olduğunu kabul etmek temel ilkedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üstünde bir kuvvet yoktur."* ilkesinin de yer aldığı 24 Nisan Kararları onaylandı. Görüldüğü üzere milli iradenin temsil edildiği Meclis'in üzerinde herhangi bir kuvvet tanınmadığı açık olarak ifade edilmişti. Bu da Türk modern politik sisteminde, o güne kadar gerçekleşmemiş yeni bir ilke olarak yaşama geçirildi.

Kemalizm'in, başlangıcından itibaren çoğulcu siyasete açık olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak, çok partili yaşama geçiş denemeleri kapsamında tarihte yerini alan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası süreçleri gösterilebilir. Bu denemelerin kalıcı olmamasının en önemli nedeni ise eski rejim güçlerinin sürece egemen olma mücadelesine girişmesi ve demokrasi yolundaki ilerlemeler için tehlike oluşturmaya başlamasıydı. Siyasi çoğulculuğa verilebilecek bir başka örnek ise çağdaşı olan diğer tek partili rejimlerin aksine Türkiye'deki tek parti rejiminde, dışarıda yasaklanan siyasi çoğulculuğun parti içinde yaşatılması olgusudur. Bunun nedeni, Kemalizm'in hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için sağlıklı işleyen demokratik bir rejimin kurulması zorunluluğudur. Nitekim Türkiye'de çok partili yaşama daimi geçişin -darbelerle kesintiye uğrasa da- simgesi olan Demokrat Parti, tek parti döneminin, parti içi çoğulcu siyasetinin bir ürünüdür. Bunlar yola çıkarken -sonuç öyle olmasa da- Atatürk Devrimlerini tamamlamak için mücadele edeceklerini ilan etmişlerdir.

Süreç incelendiğinde Kemalistlerin, başından itibaren Türkiye Cumhuriyeti'ni, demokrasi esasına göre inşa etmeyi programladıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Oysa Milli Mücadelenin büyük zaferle sonuçlandırılması, Mustafa Kemal Paşa'ya büyük bir saygınlık sağlamıştı o günün atmosferi içinde başka ülkelerde yaşama geçirilen birçok örnekte olduğu gibi askeri bir diktatörlük kurmakta zorlanmayacaktı. Ama O, bu yolu seçmedi. Çok zor bir mücadele gerektirecek olan demokrasiyi seçti. Her türlü hakkın kökeni, gerçek hür ve sorumluluk sahibi olan tek canlı insandı; yani bireydi. O nedenle bireyin her alanda özgürleştirilmesi, eşit hale getirilmesi ve düşünce özgürlüğünün yerleştirilmesi Kemalizm'in amaçları arasında yer alıyordu.

Bu konuda F. Ahmad, *"...Resimli Ay gibi edebi-siyasi bir derginin 1929 yılında yayınlanmasına izin verildi. Sabiha ve Zekeriya Sertel tarafından çıkarılan bu derginin yazı kurulunda... Nazım Hikmet de vardı. Dergiye katkıda bulunanlardan biri ise, önde gelen yazarlardan Sabahattin Ali'ydi. Tarihin cilvesine bakınız ki 1945-1960 yılları arasındaki çok partili Türkiye'de ne böyle dergilerin çıkmasına, ne de bu yazarların yazılarının yayınlanmasına izin verilmişti... Kemalist Türkiye aşağı yukarı 1938'e dek, sonraki dönemden daha fazla düşünce özgürlüğüne yer veren daha açık bir toplum gibi görünmektedir."* demektedir.

Atatürk hürriyeti, en geniş anlamda, *"Hürriyet, insanın düşündüğünü ve dilediğini başka birinin hiçbir tesir ve müdahalesi olmaksızın mutlak olarak yapabilmesidir..."* şeklinde tarif ettikten sonra, insanların bu kapsamda hürriyete hiçbir zaman sahip olamadıklarını ve olamayacaklarını belirtip, *"Çünkü malumdur ki insan tabiatın mahlûkudur. Tabiatın kendisi dahi mutlak hür değildir, kâinatın kanunlarına tabidir."* diyordu. 1924 Anayasasında da hürriyet şu şekilde tanımlandı: *"Madde 68- Her Türk hür doğar hür yaşar. Hürriyet, başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir. Tabii haklardan olan hürriyetin herkes için sınırı, başkalarının hürriyeti sınırındır. Bu sınırı ancak kanun çizer"*. Her türlü hakkın kökenin birey olduğu gerçeğine uygun özgürlükçü bir tanım anayasal bir hüküm haline getirilmişti. Bu tanım daha sonraki anayasalarda sınırlandırılacaktır.

Düşünce ve inanç özgürlüğü, insan hakları içinde en öncelikli özgürlükler arasında yer alır. Düşünce özgürlüğü, düşündüğünü söylemek, düşündüğünü savunmak ve düşüncesini yaşama geçirmek için çaba göstermeyi de içeriyordu. Kemalizm'in, temel amaçlarından birisi de düşünce özgürlüğünü toplumda yerleştirmektir. Bu amaca yönelik olarak düşünce özgürlüğünün önündeki engelleri kaldıran devrimler gerçekleştirildi. Halkı aydın seviyesine çıkartma amacına yönelik politikalar geliştirildi. Millet Mektepleri açılarak halkı, okuryazar yapma hedeflendi. Bu konuda Yusuf Ziya Bey, Halk Dergisinde yayımlanan yazısında *"Okumak bazı insanların sandığı gibi, alfabeyi öğrenip yazıyı sökmek, gazeteyi heceleme değildir. Okumak daimi olmalı, ardı arkası kesilmemelidir nasıl günde üç öğün yemek yiyorsak, hiç olmazsa bir öğün de okumalıyız. Okumuş diye her gün okuyana her gün bilgisini arttırana derler..."* diyordu. Bilimsel gelişmenin önündeki engeller kaldırıldı. Bilimsel gelişmenin zemini olan düşünce özgürlüğü, eğitim ve diğer kanallarla beslendi. Kemalist eğitimin öncelikli amacı: *"Fikri hür! Vicdanı hür! İrfanı hür! Nesiller yetiştirmek"* olarak belirlenmişti.

Atatürk, *"Türk ulusunun idaresinde ve korunmasında ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir... Müspet bilimlerin temellerine dayanan, güzel sanatları seven, fikir terbiyesinde kabiliyeti artmış ve yükselmiş olan erdemli, kudretli bir nesil yetiştirmek, ana siyasamızın açık dileğidir."* diyordu. O, yüksek ve devrimci bir kültür seviyesine ulaşmak için, temel belirleyici koşulun bilimsel yöntemlerin esas alınması olduğuna inanıyordu. *"Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir."* diyordu.

Kemalizm, emperyalizme karşı yeni bir siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri yapılanma oluşturdu. Mustafa Kemal Paşa,

28 Aralık 1919'da Ziraat Okulu'nda büyük bir heyet halinde kendisini ziyaret eden Ankaralılara yaptığı konuşmada, *"Efendiler! Bir millet varlığı ve hakları için bütün gücüyle, bütün maddî ve düşünce gücüyle ilgili olmazsa, bir millet kendi gücüne dayanarak varlığını ve bağımsızlığını sağlamazsa şunun bunun oyuncağı olmaktan kurtulamaz. Millî hayatımız, tarihimiz ve son dönemde yönetim şeklimiz buna çok güzel kanıttır. Bu nedenle teşkilatımızda Kuva-yı Milliye'nin etken ve Millî İradenin hâkim olması ilkesi kabul edilmiştir. Bugün bütün dünya milletleri yalnız bir hâkimiyet tanırırlar: Millî Hâkimiyet... Kişiler düşünce sahibi olmadıkça kütleler istenilen yöne, herkes tarafından iyi veya kötü yönlere gönderilebilirler. Kendini kurtarabilmek için her kişinin geleceğiyle kendisinin ilgilenmesi gerekir. Aşağıdan yukarıya, temelden çatıya doğru yükselen böyle bir kurum elbette sağlam olur..."*

Biz memleketimiz içindeki gezilerimizde... milli teşkilatımızın gerçek başlangıcının, kişiye kadar indiğini ve oradan tekrar yukarıya doğru şekillenmelerin başladığını sevinerek gördük. Bununla birlikte mükemmel dereceye ulaştığını söyleyemeyiz. Bunun için özellikle aşağıdan yukarıya tekrar bir şekillenmenin olmasına özellikle çalışmamız bir milli ve vatani görev kabul edilmelidir." diyordu.

Burada istenilenin aşağıdan yukarıya doğru bir şekillenmenin gerçekleşmesidir. Ancak aydınlanmanın henüz tamamlanmadığı toplumlarda bu sürecin yukarıdan da desteklenmesi gerektiği; yukarıdan verilecek destekte esas noktanın ise kendi kararını veren bireylerden meydana gelen bir toplum oluşturmak olduğu gözlemlenmektedir. Yoksa yukarıdan aşağıya şekillenmenin yukarının çıkarları doğrultusunda gerçekleşmesinin taşıdığı tehlikelere de konuşmada dikkat çekilmektedir. Milliyetçilik İlkesine de karşılık gelecek şekilde milletin gücüne inanılmakta; en doğru düşüncenin milletin ruhunda mevcut olduğu yaklaşımıyla hareket edilmektedir.

Millî Mücadelenin başlangıcından itibaren, Halkçılık İlkesi, Ulusal Egemenlik, Tam Bağımsızlık ve Milliyetçilik ilkeleriyle birlikte çok vurgulanan ilkelerden biridir ve Kemalist düşüncede, önemli bir yere sahiptir. 1921 Anayasasına esas olan belge, "Halkçılık Programı" adını taşımaktadır. Anayasanın birinci maddesinde: "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir; idare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir." denilerek halkın yönetime etkin katılımı öngörülmüştür. Kemalizm'de, siyasal demokrasi, eşitlik ve toplumsal dayanışma gelişmenin unsurları olarak değerlendirilmiştir.

Kemalizm'de, milli egemenlik anlayışı, soyut ve demokrasiden uzak bir ilke değildir. Kemalist yönetim, sadece hükümdarın kişisel egemenliğini yıkmayı değil; onun yerine halk egemenliğini, geçirmeyi amaçlamıştır. Kemalizm'de milli egemenliğin, Halkçılık İlkesiyle tamamlanması, ona demokratik içeriğini kazandırmıştır. Atatürk Dönemi'nde demokrasinin öznel ve nesnel koşulları oluşturulmaya çalışmıştır. Ulusun genel hakları dışında hiçbir kişiye, aileye ya da zümreye ayrıcalık tanınmamış, bireylerin eşitliğinin yanında antik Türklerden sonra başlayan süreçle birlikte üzücü bir şekilde her alanda konumlarını kaybeden kadınların tekrar erkeklerle eşit kılınma yolunda devrimler gerçekleştirilmiştir. 1935 Parti Programında, "Kadın erkek eşitliği" kenar başlığı altında, *"Parti, yurttaşlara hak ve ödev vermekte, kadın erkek ayırmaz."* hükmüne yer verilerek Kemalist düşüncedeki kadının yeri ortaya konulmuştur.

Atatürk, *"... Kadın ve erkek bilim ve bilgiyi aramak ve nerede bulursa oraya gitmek ve onunla donanmak mecburiyetindedir. İslâm ve Türk tarihi tetkik edilirse görülür ki, bugün kendimizi bin türlü kayıtlarla bağlı zannettiğimiz şeyler yoktur. Türk sosyal hayatında kadınlar, bilim ve bilgi yönünden ve diğer hususlarda erkeklerden asla geri kalmamışlardır; belki daha ileri gitmişlerdir. Ben, muhterem hanımlarımızın Avrupa kadınlarının aşağısında kalmayacak, aksine pek çok yönlerde onların üstüne çıkacak nur ve irfanla donanacaklarına asla şüphe etmeyen ve buna kesinlikle emin olanlardanım."* diyordu. Kemalist yönetimde, eşit haklara sahip kılınan kadınlar, erkeklerle birlikte

devrimin uygulayıcıları ve taşıyıcıları olarak yerlerini aldı. Atatürk'ten sonraki dönemde yaşanan evrimsel süreçte, yavaş bir şekilde yol alınsa da geriye doğruluk ve ileriye doğruluk orantılandığında pusulanın gösterdiği yön, ileriye işaret etmektedir.

Kemalizm, sınıf mücadelesini reddeder ve gelişmenin toplumsal dayanışma içinde olmasını öngörür. Bu sistemde sosyolojik bir gerçek olan sınıf olgusu reddedilmez. Ama dayanışmacılık ruhuna sahip olan Türk toplumunun gelişmesi yönteminde toplumsal dayanışma ön almıştır. Kemalist yönetim, çalışmaya ve üretmeye dayanan bir sosyal düzen oluşturmayı programlamıştır.

Kemalizm'in ekonomi politikası, *"Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirmek için milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde - bilhassa iktisadî sahada - Devleti filen alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır."* şeklinde tanımlanarak mutedil devletçilik olarak isimlendirilen model kapsamında devlet ekonomide rol üstlenirken; bireyin ekonomik potansiyelini ortaya çıkartacak ve bu potansiyeli uygulama alanı bulacağı bir sistem oluşturulmuştu.

Bu sistem, ekonomik alanda uygulanan yeni bir kalkınma modeliydi. Atatürk bu konuda, *"Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik, sosyalizm nazariyatçılarının ileri sürdüğü fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir... Devlet hususi teşebbüsle yapılmamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi ve muvaffak oldu. Bizim takip ettiğimiz bu yol, liberalizmden başka bir sistemdir."* demektedir. O, bu sistemi en ileri kalkınma modeli ve bağımsızlığın korunmasının teminatlarından biri olarak görmekteydi. Bu modelin amacı ne devlet kapitalizmi oluşturmak ne de halkın aleyhine burjuva sınıfını yükseltmekti. Amaç halkın ezilmesini engellemek ve halkı en üst refah seviyesine ulaştırmaktı.

Devletin ekonomide etkili olduğu model, halkın çıkarlarına daha uygun koşullar sağlıyordu. Demokratik rejimlerde yönetimi değiştirme yetkisine sahip olan halk, yönetimlere karşı ekonomik çıkarlarını daha etkin bir şekilde koruyabilirdi. Sadece burjuvanın egemen olduğu bir ekonomik sistemde ise Türkiye'de ve dünyadaki mevcut uygulamalarında da görüldüğü üzere bu daha az mümkündür denilebilir. Kemalizm'i bir dengeler sistemi olarak tanımladığımızda; ekonomide de özel teşebbüs-devlet dengesinin kurulduğunu söyleyebiliriz.

Atatürk, Cumhuriyetin yükselmesinin, ekonomik alanda tam bağımsız olma durumuyla yakından bağlantılı olduğu düşüncesindeydi. O nedenle Lozan'da, ekonomik bağımsızlığın elde edilmesi Türkiye'nin kırmızı çizgisiydi. Kemalist düşüncenin önde gelen stratejisi her alanda bağımsızlığın elde edilmesi ve korunmasıdır. Bu düşüncede ekonomik bağımsızlık daha ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Çünkü başta siyasi bağımsızlık olmak üzere her alandaki bağımsızlığın korunmasının ön şartı ekonomik bağımsızlığın kazanılması ve korunmasıdır. Bu Kemalizm'in temel stratejilerden birisidir. Ekonomik bağımsızlığın kaybedilmesi demek diğer alanlardaki bağımsızlıkların da sürdürülemeyeceği anlamına gelmektedir.

Uygulanmaya konulan Devletçilik İlkesi, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş Türk kalkınma modelidir. Özel teşebbüsün yüzyıllar boyunca yapamadığını, devletçilik politikasıyla Türkiye Cumhuriyeti, kısa sürede gerçekleştirmiştir. Bunu başaran Kemalist ekonomi sistemidir. Bu sistem aynı zamanda, geri kalmış ülkelerin kalkınması için üçüncü bir model oluşturmaktadır.

Kemalistler, çağdaş uygarlığın, Türklerin de içinde bulunduğu, medeniyete katkıda bulunan ulusların ortak değeri olduğuna inanıyordu. Batı değerlendirilirken iki ölçüt kullanılıyordu: Birincisi, Batının temsil ettiği uygarlık değerleri;

ikincisi Batı emperyalizmi. Batı emperyalizmi, savaşılmaması gereken bir olgu olarak görülüyordu. Batının bu yönüne karşı askeri alanda Çanakkale’de ve Kurtuluş Savaşında büyük zaferler kazanılmıştı. Emperyalist politikalara karşı sadece askeri alanda değil her alanda karşıtlık ve mücadele prensibi kabul edilmişti.

Kemalizm, yaşamın her alanında bilimin egemen kılınmasının teminatı olarak Laiklik İlkesini görüyordu. Kutsal din duygularının, çıkar çevrelerinin aracı olmaktan kurtarılması, devlet yönetiminde, eğitimde, toplumsal hayatta aklın ve bilimin esas alınmasının koşulları oluşturuldu. Emperyalist politikalara karşı stratejiler geliştirildi. Emperyalistlerin araçsallaştırdığı, etnik farklılıkları vurgulamak, din, mezhep, dil ayrılıklarını beslemek ve ön plana çıkartmak; toplum kesimleri arasında çatışma alanları yaratmak gibi politikalara verimli zemin yaratmayacak şekilde yeni devlet ve yeni toplumun düzeni oluşturulmaya çalışıldı.

Atatürk, emperyalistlerin etkin şekilde kullandıkları din istismarcıları konusunda, *“Bunca asırlarda olduğu gibi, bugün de, milletlerin bilgisizliğinden ve bağınazlığından istifade ederek binbir türlü siyasî ve şahsî maksat ve menfaat temini için, dini âlet ve vasita olarak kullanmak teşebbüsünde bulunanların, içerde ve dışarda varlığı, bizi bu konuda söz söylemekten, ne yazık ki, henüz uzak buldurmuyor. İnsanlıkta, din hakkındaki bilgi ve anlayış, her türlü hurafelerden sıyrılarak gerçek bilim ve fen ışıklarıyla arınmış ve mükemmel oluncaya kadar...”* bu tür kişi ve grupların var olmaya devam edeceğini söylüyordu. Elbette ki bu tanım dinini yaşayan insanları kapsamıyordu. İnanç özgürlüğü, 1924 Teşkilât-ı Esâsiye Kanununda, *“Madde 75- Hiçbir kimse felsefi inanından, din ve mezhebenden dolayı kınanamaz. Güvenliğe ve edep törelerine ve kanunlar hükümlerine aykırı bulunmamak üzere her türlü din törenleri serbesttir.”* şeklinde anayasal güvence altına alınmıştı.

Kemalizm, devlet yönetiminde de akıl ve bilimi, esas alıyordu. Bu konuda Atatürk, *“... Devlet yönetiminde bütün yasalar, kurallar bilimin çağdaş medeniliğe sağladığı esas ve şekillere, dünya ihtiyaçlarına göre yapılır ve uygulanır...”* diyordu. Bu kurallar, insan zihniyle yapıldığı için zamanın ihtiyaçlarına göre değiştirilebilecekti. Kemalizm’e göre bilimden uzak olan toplumlar sömürge olmaya ve nihayetinde de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaya mahkûmdular. Bu tür toplumlardan oluşan devletlerin, gelişme yolları kapalıydı ve bilim toplumlarına sahip olan devletlerin sömürge hedefleriydi. O nedenle eğitime, bilimin ve aklın egemen olması uygar bir şekilde yaşayabilmek, emperyalizmin hedefinde olmamak için bir zorunluluktur. Aynı zamanda eğitim milli olmalıydı. Bilgisizlikle savaş kutsaldı. Bu konuda Mustafa Kemal Paşa, 21 Mart 1923’te, *“Hakiki kurtuluşu istersek her şeyden evvel bütün kuvvetimiz, bütün süratimizle bilgisizliği ortadan kaldırmaya mecburuz.”* demektedir.

Kemalizm, yalnızca üstyapıyı ilgilendiren bir olgu değildir; yapının bütünü ilgilendirir. İlerlemeyi sağlayacak olgular arasında toplumda bilimsel düşünceyi egemen kılmak ilk sıralarda yer alır. Çünkü toplumu geriye götürecek düşüncelerin, bilimsel düşüncenin egemen olduğu toplumlarda kendine verimli zemin bulma olanakları kısıtlıdır. O nedenle gerici düşünceye sahip gruplar, marjinal azınlık statüsünün ötesine geçemezler. Dolayısıyla da toplumu dönüştürme olanağına sahip değildirler. Ayrıca bilim toplumlarının her türlü sömürüye karşı bağımsızlık sistemlerinin güçlü olacağına şüphe yoktur.

Mustafa Kemal Atatürk, çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkmayı hedef olarak göstermiş; bu hedefe ulaşılması için Türk milletine manevi miras olarak akıl ve bilimi bırakmıştı. Toplumu meydana getiren bireylerin, bilimsel bakış açısını kazanması, Kemalizm Prensiplerinin oluşturduğu, verimli zemin üzerinde gerçekleşecekti. Uygar bir ulus olmanın temel koşulunun, yaşamın her alanına, akli ve bilimsel düşünceyi egemen kılmaktan geçtiğini savunan Kemalist yönetim, yaşamda en doğru yol göstericinin bilim olduğu görüşünü, devlet ve dünya işlerinde takip edilecek yol olarak

belirlemişti. Bütün işlerde başarı elde etmenin temel belirleyicisinin, bilim olduğu kabul edilmekteydi. Bu sadece söylemde kalmamıştı. Kemalist yönetim, her icraatını bilim yöntemlerini esas alarak gerçekleştiriyordu. Bilimin sunduğu yöntemler kullanılarak halk, aydın seviyesine çıkartılacak; devlet ve toplumun yükselişi sağlanacaktı.

Türk Devrimi, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi evrim sonucunun ürünü olan yeni insan tarafından gerçekleştirilmemişti. Geri kalmış ülkelerin devrimcileri böyle bir şansa sahip değildiler. O nedenle önce devrim gerçekleştirilerek toplumsal evrimi hızlandırmak ve yeni insanın oluşmasını sağlamak, devrimle amaçlanan olgulardan biriydi.

Atatürk: *“Biz büyük bir devrim yaptık. Memleketi bir çağdan alıp yeni bir çağa götürdük...”* demektedir. Kemalizm’in Devrimcilik İlkesi, statik değil dinamik bir nitelik taşır. Bundan hareketle söylenebilir ki sadece yapılan devrimlerin korunmasıyla yani statik bir durumda kalmakla yetinilmez; kalıplaşmamak yeniliğe açık olmak, aklın, bilimin ve üretilen ileri teknolojinin yol göstericiliğine dayalı gerekli atılımları gerçekleştirmek gerekir.

Atatürk kurumlarda ve düşüncede devrim yapmıştır. O, başlangıçtan itibaren karizmasından faydalanmak istememiş; karizmatik otoritesini akılcı, hukuki kalıplar içerisinde kurumsallaştırma eylemini benimsemiştir. Yani, Atatürk’ün öncelediği olgu, otoritesini, akılcı hukuki kalıplar içerisinde kurumsallaştırmaya çalışmış olması ve bunu başarmasıdır. Tarihte pek az karizmatik lider otoritesini kurumsallaştırmada başarılı olabilmıştır. Karizmatik liderlerin ölümünden sonra genellikle tehlikeli iktidar boşlukları ve iktidar kavgaları ortaya çıkar. Kemalizm kişisel yönetimin yerine kurumsal yönetimi ikame ettiği için Türkiye’de bu süreç yaşanmamıştı. Atatürk Türk tarihinin mirası üzerine inşa edilen bugünün ihtiyaçlarına etkin bir şekilde cevap veren ve belirsiz bir geleceğin tehditlerine karşı halkını koruyan bir dizi kurum yaratmıştır. Böylece bir yandan Türk Devriminin korunması amaç edinilmişken; diğer yandan ise kurumsal ve toplumsal olarak çağın gerekleri doğrultusunda ileriye dönük sürekli bir değişim esas olarak kabul edilmiştir. Sonuçta devlet ve toplum olarak uygarlık seviyesini sürekli yükseltmeyi hedefleyen bir sistem oluşturulmuştur.

Atatürk ütopyasını, -yani aradığı, beğendiği, özlemine çektiği ilkelerle hareket eden ideal toplumu- yaşama geçirecek özgün düşünceleri Kemalist kadrolarla uygulayarak gerçekleştirdi. Kendisinin de temsil ettiği modern orta sınıfın oluşmasında, Tanzimat Dönemi’nde ortaya çıkan modern eğitim kurumlarında egemen olan kitap kültürünün, takip eden süreçlerde etkisini arttırarak devam etmesi, modern orta sınıfın oluşmasında belirleyici oldu ve ütopyası olan bireyler yetişti. Ama Ziya Gökalp’in de dediği gibi ütopyasını gerçekleştiren, kişi Atatürk oldu.

İnsanın temel ihtiyaçlarının karşılandığı bir dünya düzenine hala ulaşamadı ve öngörülebilir gelecekte de mevcut egemen sistem, bu alanlarda karşılaşılan sorunları çözecek potansiyelde görünmüyor. Kemalizm, ekonomik, siyasal, askeri ve kültürel alanlarda bireyin ve toplumun karşılaştığı sorunlara çözümler üreterek başarılı olmuş, milletlerin sürü olmadığını göstermiş ve evrensel boyutlara ulaşmıştır. Kemalizm, geri kalmış milletlerin diriliş ve yükselişinin yol haritası olduğunu kanıtlamış özgün bir yönetim modelidir.

Saime YÜCEER

KAYNAKÇA

1- Arşiv ve Resmî Yayınlar

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri.

2- Kitap ve Makaleler

AHMAD, Feroz, **İttihatçılıktan Kemalizme**, Çev. F. Berktaş, Kaynak Yayınları, İstanbul 1985.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk (1920-1927)**, Cilt II, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1961.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, Toplayan Nimet Unan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, I, Ankara 1952.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, Derleyen Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, I, İkinci Basım, 1961.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Bugünkü Dille Yayına Hazırlayanlar A. Sevim, İ. Öztoprak, M. A. Tural, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV (1917-1938), Derleyen Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, I, 1964.

ATAY, Falih Rıfki, **Atatürkçülük Nedir**, Pozitif Yayınları, İstanbul 2006.

AYKUT, Şeref, **Kamâlizm**, Muallim Ahmet Halit Kitap Evi, İstanbul 1936.

BERKES, Niyazi, **Atatürk ve Devrimler**, İkinci Baskı, Adam Yayınları, İstanbul 1993.

CEBESOY, Ali Fuat, **Sınıf Arkadaşım Atatürk**, İstanbul 1967.

CHP Programı Mayıs 1935, Ulus Basımevi, Ankara 1935.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı 1931, TBMM Matbaası, Ankara 1931.

ÇEÇEN, Anıl, **Kemalizm**, 6. Baskı, Fark Yayınları, Ankara 2006.

DOĞAN, Avni, **Kurtuluş Kuruluş ve Sonrası**, Dünya Yayını, İstanbul 1964.

DURU, Kâzım Nami, **Kemalist Rejimde Öğretim ve Eğitim**, 1938.

DURUKAN, Muhteşem, **Kemalistler**, (senaryo) 1964.

EGELİ, Münir Hayri, **Atatürk'ün Bilinmeyen Hatıraları**, İstanbul 1954.

ENGİN, M. Saffet, **Kemalizm İnkılâbının Prensipleri**, 3 Cilt, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1938.

GÖKALP, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, Haz. M. Ünlü, Y. Çotuksöken, 15. Baskı, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2017.

GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasaları**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 1999.

GÜNEŞ, İhsan, **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, Türkiye İş Bankası Yayını Ankara 1997.

İNAN, A. Afet, **İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923)**, TTK Yayınları, Ankara 1989.

İNAN, A. Afet, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Haz. A. Sevim, A. Süslü, M. A. Tural, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000.

İNAN, A. Afet, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

JAMES, William, **Pragmatizm**, Çev. T. Karakaş, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

KIŞLALI, Ahmet Taner, **Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi**, 8. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2007.

KRÜGERL, Karl, **Kemalist Turkey and the Middle East**, 1932.

PAILLARES, Michel, **Le Kémalisme devant les Allies**, Paris 1922.

SOYSAL, Mümtaz, "Türk Anayasacılığında Kemalist Yaklaşımın Anlamı", **Bildiriler ve Tartışmalar, Türkiye İş Bankası Uluslararası Atatürk Sempozyumu (17-22 Mayıs 1981)**, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı Dizisi, Tisa Matbaası, Ankara 1983, s.211-218.

TEKİN, Alp, **Kemalizm**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1936.

TEKİN, Alp, **Le Kemalizm**, Felix Alcan, Paris 1937.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952**, Arba Yayınları, İstanbul 1952.

TÜRKOFİS, İ., **Kemaliki Türkiye**, İstanbul 1935.

Yusuf Ziya, "Okumak Nedir?", **Halk Dergisi**, S 49, 13 Kanunusani 1930.

YÜCEER, Saime, "Sakarya Zaferine Giden Yolda Önemli Bir Devrim: Mustafa Kemal Paşa'ya "Başkomutan" Unvanının Verilmesi", **90. Yıldönümünde Sakarya Zaferi ve Haymana**, AÜ Yayınları, Ankara 2012, s.103-134.

YÜCEER, Saime, "Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri", **Atatürkçü Bakış**, C I, S I, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2002, s.13-32.

27/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kemalizm/?pdf=3532> adresinden erişilmiştir